

RONALDO MUNOZ

Levél Chiléből

Utunk a zsinat után

A II. Vatikáni zsinatot két alapmotívum vezérelte: Az egyház *szolidaritást* vállal a „mai idők emberének örömeivel, reményeivel, bánatával és szorongásaival” és *tanúságot tesz* a „minden nemzetek világoSSága mellett, mely Krisztus”.

A zsinat lezárását követő húsz év a katolikus egyház számára – különösen a „harmadik világban” – az Evangélium szellemében történő megújulás és a nép életéhez való közeledés gazdag időszaka volt. Ugyanakkor az egyház új konfliktusokkal is szembetalálta magát: az erkölcsi értékek összeütközésbe kerültek a hatalmon levőkkel; de új feszültségek ébredtek saját közösségein belül is.

Hogy Chilében és Latin-Amerikában fölmérhessük az egyház pasztorális munkáját az elmúlt húsz évben, ahhoz Földünk szegényeinek és Jézus Krisztus Istenének kapcsolata kínálkozik legjobb útmutatóul.

A zsinat együttérzésünket sürgeti a „mai idők emberével”, ám „mindenekelőtt a szegényekkel és elnyomottakkal”; tanúságtételre szólít fel a „minden kereszténynek szóló Evangélium mellett”, és különösen a szegényeknek és elnyomottaknak szóló Evangélium mellett.

*

Miért mozgatta meg a zsinat ekkora erővel a mi latin-amerikai világunkat? Fölfedeztük szegényeink nagy többségének – a meszticeknek, a bennszülötteknek és az afrikai származásúaknak – drámai nyomorát. A zsinat által megújított, emberibbé tett *hitünk Jézus Krisztus Istenében* az alapja ennek a felszólításnak. Hitünket rettenetesen megrázta és radikalizálta mindaz, amit a szegények világában éltünk meg, tanúivá válva igazságtalan, jogtalan szenvedéseiknek, osztozva törekvésekben, reményeikben.

A szegények nyomora, elnyomása a közéletben, visszaszorítottságuk és lebecsülésük Chile jelenlegi vezetőinek részéről szerintünk bűn és botrány, a szavak legteljesebb egyházi és teológiai értelmében. Bűn és botrány, ami erőteljes állásfoglalásra hív fel minket a testvéri tömegek színe előtt.

Ugyanakkor azt is felismertük, hogy a szegényekre *nemcsak a nyomor és szükség jellemző*, hanem *sajátos értékeik és törekvéseik vannak*; más szempontból látják az életet, az emberi közösséget, más a magatartásmódjuk, más szimbólumokat és nyelvezetet használnak, más az Isten-tapasztalatuk, s mások a vallási kifejezési formáik. Mindezek együtt alkotják a mienktől különböző világukat és kultúrájukat. Hasonlóképpen felfedeztük, hogy a szegényeknek nemcsak sajátos világuk és szubkultúrájuk van, hanem személyes és közösségi *emberi jogaik* is vannak. Jogaik, melyeket a jelenlegi uralkodó csoport társadalmi-gazdasági rendszere, politikai berendezkedése és kulturális

befolyása révén módszeresen leépített. Végül azt is felfedeztük, hogy a szegények jogait eltiporták ugyan, de *saját, önálló vezetésük* van, sőt *harcaiknak immár történelme is*. Ezáltal viszik előre saját ügyüket, visszahódítva és megvédve jogaikat; a szolidaritás elvére építve küzdenek közös nyomoruk és félreszoritottságuk ellen. A szegények inséget és nyomort szenvednek, s elvárják segítségünket emberi fejlődésükben. Miközben elnyomott, sőt üldözött subkultúrájukban élnek – felszabadító hatású népoktatásunk segítségét kívánják. Miközben a kapitalista termelési mód kihasználta munkásai vagy immár használhatatlan selejtjei, jogaik védelmét tőlünk is várják, hogy segítsük önálló vezetésüket és szolidaritást vállaljunk harcaikkal.

A szegények kultúrája és vallása – miként szervezettségük és harcaik is – *két irányban fejlődik*, s e szerint szorul evangelizálásra. Felismerhetjük ebben Isten Országá vetőmagját és erejét, mely az életet és a felszabadítás dinamikáját hordozza magában. De ugyanígy megláthatjuk a szegényekben a bűn hatalmát is, mely leigáz, bálványimádásra készítet és szétzilál.

A bűn megítélésekor és az Isten Országá hirdetésekor nem számíthatunk a mi kultúránkból származó tanokra, egyházi neveltetésünkre, mert ezek idegenek a szegények világától, szenvedéseitől, harcaitól. Amit tennünk kell, az az – s erre készek is vagyunk –, hogy tisztánlátásra és józan ítélőképességre tanítsuk a szegények egyházi közösségeit. A szegények e közösségei „érettségre jutottak” Latin-Amerikában, az „öröm és a remény jegyeit hordozva az egész egyház javára”. Ezekben a közösségekben kell az Evangéliumnak felszabadító módon szembesülnie a mindennapi élet valóságával, mind személyes, mind közösségi téren. Az Igét a mi jelenlegi valóságunkkal összevetve kell olvasnunk, s helyzetünket a bibliai Ige fényében kell megértenünk. Így válik életté a keresztény hit új, elmélkedő és imádkozó tapasztalata e krisztusi és szociális szempontból válságos időben. A hit tapasztalata ez, mely az egyház közösségi és missziós megújulásának lelkületét hordozza magában Latin-Amerika elnyomottjai között. Az a cél, hogy testvéribb, népibb, közösségibb módon váljanak Jézus Krisztus egyházává, egységben az egyetemes egyházzal és pásztoraival; jobban építve az Evangéliumra és hatékonyabb felszabadító erővel.

Az egyház pásztorai Chilében és Latin-Amerikában – kisebb vagy nagyobb mértékben – csatlakoztak ehhez a belátáshoz, támogatták és tekintélyükkel terjesztették is.

Miből és honnan táplálkozik a hitünk?

Az egyház közösségében *Istent* hallhatjuk meg drámaian és reménytelen a bibliai Igékben, és korunk történelmében. Ő kinyilatkoztatja magát nekünk, ha képesek vagyunk párbeszédet teremteni az Ige és a történelem között.

Jézus Krisztus abban az egyházban van jelen, mely az Ő közössége és szentsége, egyúttal jelen van a Föld szegényeiben és szenvedéseiben, Ő értünk adja magát, s felszabadít minket, ha az egyház valóban a szegények egyházává tud lenni.

A *Szentlélek* jelen van a hívők közösségében, melyet Ő gyűjt egybe a szeretetben, s karizmáival támogat, és ugyanígy jelen van a szegények népében, hitükben, szolidaritásukban és harcaikban; betölt és átalakít minket, ha egyházunk közössége képes együtt haladni a néppel és közöttük tanúságot tenni.

Így tehát hitünk Credóját bibliaibb és aktuálisabb formában kell megfogalmaznunk. Hitet kell tennünk:

Az újra felfedezett *Istenről*:

- az elnyomott nép felszabadítójáról, az élet teremtetőjéről,
- az irgalmas Atyáról, aki megbocsát, fölemel és ünnepre hív minket,
- az igazság és szeretet országának Istenéről, aki az emberi közösségben hatékony szeretetre kötelez minket és velünk lesz testvéreink jövődő városában.

Az újra felfedezett *Jézus Krisztusról*:

- az ácsról és a názareti prófétáról,
- aki meghirdeti az Isten Országát, amely befogadja a peremre szorultakat is, és veszélyezteti a fennálló hatalmi rendszert és a hivatalos vallást.
- a hatalmasok által elítéltről, a keresztre-feszítettről, a feltámadotról, akit az Atyaisten visszahelyezett dicsőségébe, a szegények Messiásáról, az életadó Úrról, aki bűneinktől megszabadít, vándorútra hív, hogy megszabaduljunk az egyéni és közösségi bűnök szolgaságából,
- az Atya Egyszülöttjéről, aki elsőként támadt fel a sok testvér közül.

Az újra felfedezett *Szentlelekről*:

- az élet és az öröm Szentlelkéről, az éles és célratörő próféciák Szentlelkéről,
- aki Jézus Szentlelkét adja nekünk, bátorságot és erőt ad a tanúságtételre és szolgálatra,
- aki a Krisztus Lelkét ajándékozza nekünk, hogy részesedhessünk a testvérekkel a Fiú ismeretében és szeretetében, elővételezve a jövőendő feltámadás teljességét.

Ahogy Jézus a maga idejében, ahogyan az ősegyház, ahogyan az evangéliumi megújulás mozgatói az egyházban mindig is – a mi latin-amerikai egyházunk útja is, hűségével és hibáival együtt elutasításra talált a gazdagok rétegében, a hatalmasok körében, nyílt vagy burkolt üldözést szenved a hivatalosok részéről, és megosztotta saját hívó közösségeinket is. A hatalmon lévő katolikusok csoportjára gondolok itt, akik a szegények által elszenvedett nyomort és jogtalanságokat fejlődő civilizációnkban *szélsőséges és elkerülhetetlen* jelenségnek tekintik. Olyan jelenségnek tekintik, amely nagyobb segítséget követel tőlük, de nem érinti gazdasági rendszerüket, életmódjukat, nem befolyásolja vallásosságukat. Számukra, akik a köznép világtól távol esnek – s legalább olyan távol a szegények szenvedéseitől és harcaitól –, a szegények kulturális különbözősége csupán visszamaradottság, tudatlanság és fogyatékoság; vallási különbözőségük csupán babonáság és örület; önkormányzatra törekvésük és harcaik csupán gyűlöletes, rebellis, „kommunista” agyrém.

Ennek a katolikus rétegnek is kellene segítenünk, hogy lelkiismeretesen meg tudják kérdezni maguktól, *keresztény hitük nem eltorzult hit-e?*

- Hogy *Istenük* nem távoli garanciája-e csupán a stabil államrendnek és biztonságának, melyben javaikat és befolyásukat őrzik; nemcsak jutalmazója-e a dolgos, rendszeres embernek és büntetője a rossz, rebellis embernek?
- Hogy *Krisztusuk* nem égi Király-e, aki nehezen különböztethető meg az Atyaistentől, aki csak azért testesült meg, hogy meghaljon értünk, s hogy együtt legyen velünk a halál utáni biztos Égben; nem csupán olyan Krisztus-e, aki egy tökéletes Egyházat alapított számunkra, ellátva azt egyszer s mindenkorra a szükséges tanokkal és szentségekkel, hogy az bemutassa nekünk Istent s elvezessen az Égbe?
- Hogy a *Szentlelket* számításba veszik-e egyáltalán? Nemcsak az egészség, a személyi nyugalom és biztonság forrását, a többé-kevésbé exkluzív csoportok tevékenységének alapját látják-e benne?

Az elmondottakból következik, hogy a konfliktus, amely az egyházat megosztja, nem csupán kulturális, ideológiai és politikai okokra, hanem sokkal mélyebbre vezethető vissza – miként Jézus ellentéte a zsidó hatalmakkal, vagy Pálé a zsidó-keresztényekkel: hitbeli és alapvető teológiai különbségekre.

Mindezeket figyelembe véve két pasztorális kérdést vethetünk fel:

a) Az egyházi közösség hogyan segítheti hatékonyabban a szegényeket a növekedésükben és annak felismerésében, hogy evangéliumi hitük elmélyülésében és hatékony tanúságtételükben velük közös vándorúton járunk? Hogyan kamatoztathatjuk hatékonyabban szenvedéseiket, kölcsönös testvériségüket, reményüket az egész egyház iránti hűségük megerősítésére?

b) Hogyan verhető híd a szegényektől a hatalmasok rétegéig, és hogyan vezethetők el ez utóbbiak az igazság megvallásához? Ez a valóság nekik éppen olyan radikális kérdéseket vet föl, mint nekünk. De csak így válhatnak ők is szabadokká. Hogyan kell tehát hirdetni ezeknek a rétegeknek a béke híret? Azt a békét, melyet csupán az élő, igaz Isten tud megadni, aki minket arra kér, hogy összes gyermekeivel együtt részeseidjünk a szeretetben, a javakban és a felelősségben.

Seidl Ambrus fordítása

Kereszténység diktatúrában: Chile

„Hogyan élhet egy nép olyan politikai rendszerben, amelyet nem maga választott, de amelynek megváltoztatására nincsen ereje?” Több mint egy évtizede ez a chileiek fő kérdése. „S milyenek ilyenkor az egyház kilátásai, egy olyan egyházé, amelynek hívei reményvesztettek s talán kereszténynek is lanyhák, s amelynek vezetői gyengék és bizonytalanok?” – Ez a katolicizmus dilemmája.

A 4300 kilométer hosszúságú, 757 000 km² területű, 11 millió lakosú Chilében tizenhárom éve katonai diktatúra van. Valaha Latin-Amerika legöregebb demokráciájának nevezték, amelyben polgári, katonai, szocialista, keresztény és népfront-kormányok követték egymást. Ásványkincsei sokáig relatív jólétet, ipari fejlődést és magasfokú városiasodottságot eredményeztek. (A városi lakosság aránya 1970-ben Chilében 73, Magyarországon 47 százalék volt.) Az elmúlt évtizedekben azonban a gazdasági helyzet romlott. A nagybirtokrendszer lehetetlenné tette az agrárproletariátus munkához juttatását. Az ásványlelőhelyek kimerülése a bányászok és munkások életalapját szüntette meg. A kereszténydemokrata Eudardo Frei (1964–69) föld-reformmal és a kulcsfontosságú ipar államosításával próbálkozott, de a társadalmi feszültségek határozottabb változást követeltek. A szocialista-kommunista Népi Egység Párt élén Salvador Allende (1970-73) a fejlődés gyorsításával próbálkozott. Szociálpolitikájával (általános orvosi ellátás, az éhezés megszüntetése, állami munkaalakalmak stb.) megnyerte a legszegényebbek támogatását. A tőkés-ellenes gazdaságpolitika viszont nyílt ellenséggé tette az USA-t, a hazai jómódú rétegeket és a jobboldali pártokat. A szembenállás már-már polgárháborúval fenyegetett, amikor Allende meggyilkolása és Pinochet tábornok katonai puccsa véget vetett a demokráciának, a kereszténydemokraták „forradalom és szabadság” jelszavának s a szocialisták „békés forradalmának”.

Chilében diktatúra van. A gazdasági nehézségeket ez nem oldotta meg. Minden negyedik ember (23 százalék) munkanélküli. Az egy főre eső külföldi adósságok terén Chile vezet Latin-Amerikában. A „társadalmi béke” pedig ugyancsak egyoldalú. Több tízezer chilei nem térhet haza az emigrációból. Akit otthon ellenzékigyanúsnak tekintenek, azt a rendőrség letartóztathatja, bírói ítélet nélkül hetekig fogva tarthatja. Az Amnesty International alapos dokumentációja szerint kihallgatásokkor és politikai foglyok esetében rendszeresen alkalmazzák a kínvallatás minden brutális eszközét az égetéstől a megerőszakolásig. Végül a rendszernek nem tetsző emberek egy része egyszerűen eltűnik. Az eltűntek, letartóztatottak, meggyilkoltak ezrei között számos pap van – akiket azután híveik mártírként tisztelnek.

A katolicizmus helyzete ellentmondásos. Az ország zömében (85 százalék) katolikus, de közülük kevés a gyakorló (15–25 százalék). Chile liberális múltja együtt